

DIDA DEMAJO

(1906 — 1964)

Preranom smrću Dide Demaja nestao je iz naše sredine jedan neobično drag čovek velikih umetničkih i ljudskih kvaliteta, koji je ceo svoj život posvetio nesebičnom zalaganju za načela humanosti i ideale socijalizma.

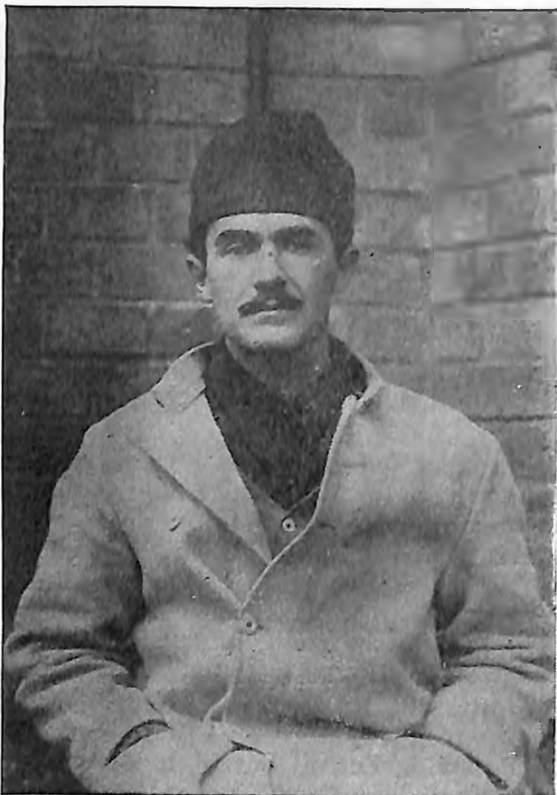
Rođen je 1906. u Beogradu, u jednoj staroj i vrlo uglednoj jevrejskoj porodici koja je jevrejskom javnom radu dala istaknute predstavnike. Dida, iako se i sam osećao Jevrejinom, nije vidno učestvovao u našem jevrejskom životu. Rano je postao duhovni građanin Evrope i njegova umetnička filozofija i orijentacija imala je univerzalan karakter. — Ali to ga nije udaljavalo od hrabrog i požrtvovanog učestvovanja u političkom radu, u senci Glavnjače i mitrovičke kaznionice, a kasnije i na domaku nemačkih šmajsera.

Već kao mladić od 18 godina saraduje kao grafičar u beogradskom časopisu »Refleks mladih« u kojem su pisali i Risto Ratković, Desimir Blagojević i Pavle Popović. Zatim boravi u Beču, a od 1925—1932. u Parizu za koji ga vežu sopstveno bogato umetničko stvaralaštvo i saradnja u raznim oblastima slikarstva i primenjene umetnosti. Njegove slike odlaze u mnoge kolekcije, a njegovo se ime pojavljuje na programima, plakatima i katalozima, u filmovima, pozorištima i časopisima. Radi inscenacije, kostime i unutrašnje uređaje, ilustruje revije. Stvaraoci s kojima radi često su najvećeg formata, kao Reinhard, Cavalcanti, Bunuel i Renoir, Mistinguette i Roger Vaillant.

Po povratku u Beograd uključuje se velikim elanom u revolucionarni i antifašistički pokret kao umetnik koji likovno oprema razne edicije; radi i u tehnici Komunističke partije. »Sud za zaštitu države« osudio ga je 1935. godine na 3 godine robije koje je proveo u Mitrovici, gde je i dalje neumorno nastavio da radi, politički i umetnički. »Isprepletenost borca i umetnika bila je uvek značajna karakteristika u radu Dide Demaja«, kaže za njega u jednom biografskom prikazu književnik Pavle Popović. Tako je bilo i na robiji: pisao je i predavao, ilustrovao i tehnički opremao ilegalne edicije

kao na pr. sveske serije »Okovani boljševik«. Još iz beogradske Glavnjače uspeo je da proturi u svet svoj članak o toj zloglasnoj tamnici, koji je, sa predgovorom André Gidea o progonima poli-

tičkih krivaca u Jugoslaviji, objavio pariski časopis »Vendredi«.

Dida Demajo

Po isteku kazne živi od 1937—1938. opet u Beogradu gde nastavlja s ranijim likovnim i političkim radom. U časopisima i raznim organizacijama saraduje među ostalim s Jovanom Popovićem, Đordem Jovanovićem-Jarcem i Elijem Fincijem, a u ilegalnom partijskom radu (izrađuje na pr. pasoše za borce u španskom građanskom ratu) s mnogim, danas istaknutim političkim radnicima. Kada mu je pretilo ponovno hapšenje, prelazi u ilegalnost, a onda se po odluci Partije preko Alžira prebacuje u Francusku, gde učestvuje u pomaganju borbe republikanske Španije i naših dobrovoljaca. Njegovo grafičko majstorstvo i upravo legendarna savesnost ogledaju se ponovo u izra-

di mnogih desetina lažnih pasoša španskih boraca iz naše zemlje i drugih država, koji su se vraćali kući da bi tamo nastavili s revolucionarnim radom.

U Francuskoj ga zatiče invazija nemačkih armija, sa svim tegobama i opasnostima okupatorskog terora i kvislinških policijskih mera. Ali Dida ni ovog puta nije mislio na spasavanje sopstvene glave, nego je dosledno nastavio da se suprotstavlja fašizmu. U centralnoj Francuskoj stupa u redove pokreta otpora i kao oficir Maquisa puškom i kičicom ostvaruje jedinstvo borca i umetničkog kreatora. (Trebalo bi prikupiti Didine crteže i grafička rešenja iz predratnog i ratnog perioda i prikazati ih na jednoj memorijalnoj izložbi!) O značajnoj ulozi Dide Demaja u francuskom pokretu otpora dovoljno rečito govori već pismo francuskog književnika

André Malrauxa kome je u jednom vrlo kritičkom momentu spasio život i porodicu. To pismo glasi:

»Ja, potpisani André Malraux, državni ministar, član pokreta za oslobođenje (pukovnik Berger), svedočim da je kapetan Dida

Dida Demajo: Crtež

de Mayo bio nosilac vrlo odgovornih dužnosti u organizacijama otpora FTP u Corése i da je lično imao najviše udela u mom sopstvenom spasavanju.«

Po povratku u Jugoslaviju 1945, Dida opet danonoćno, majstorstvom koje se prepoznaje po originalnom i serioznom stilu, radi

na grafičkoj opremi knjiga i drugih edicija. Posebnom ljubavlju posvećuje se radu na delima koja su svedočanstva nedavnog rata, stradanja i borbi, ali se njegov istančani smisao za lepo i vedro ogleđa i u saradnji na izdanjima koja prikazuju prirodna i umetnička blaga naših krajeva. Radi za »Vojno delo«, »Jugoslaviju«, »Jež«, »Prosvetu« i izdanja invalidskih organizacija, a upravo u poslednjim danima spremna grafičko rešenje za knjigu »Stara je-

Dida Demajo: Crtež

vrejska umetnost u Palestini« V. Nedomački, u izdanju Saveza jevrejskih opština Jugoslavije.

Iako je znao da je ozbiljan bolesnik, nije se čuvao i nije smanjivao intenzitet rada. Umro je skroman i nenametljiv, uvek nesposoban da eksploatiše svoje umetničke vrline i političke zasluge, materijalno ne obezbedivši sebe i svoju porodicu. Sahranjen je i suviše tiho, ali će unutrašnji sjaj njegove plemenite ličnosti ostati kao trajan, iako nevidljiv, spomenik među svima koji su se s njim sreli i koji su imali sreću da ga bliže upoznaju.